

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACİA

Rahim KIZGUT*

ÖZ

Eskiçağ'da dünyanın farklı coğrafyalarında pek çok medeniyet ve kültür görülmüştür. Bu coğrafyalardan biri de Balkan ya da Doğu Avrupa coğrafyasıdır. Dacia, bu bölgede var olan önemli bir merkezdir. Roma kaynaklarında genel olarak Dacia, Yunan Kaynaklarında ise Getae olarak adlandırılan bölge ağırlıklı olarak günümüzdeki Romanya ve kısmen Macaristan, Sırbistan, Moldova, Ukrayna ve Bulgaristan topraklarında yer alan bir bölgedir. Bölgede yaşayan halk da Dacialılar olarak adlandırılmıştır. Tuna nehri, Dacia ve Dacialılar için hayati önem arz etmiştir. MÖ I. binyıldan itibaren yerleşime sahne olan ve ilk Dacialılar olarak isimlendirilen kabilelere ev sahipliği yapan Dacia bölgesi, Roma dönemine kadar kesintisiz bir kültürel ve siyasal devamlılık göstermiştir. Sahip olduğu yer altı kaynakları ve konumu nedeniyle oldukça önemli bir bölge olan Dacia, Roma'nın geleneksel yayılım politikası içerisinde yerini almıştır. Bu bölgeyi ele geçiren Roma imparatorları "Dacicus Maximus" unvanına sahip olmuşlardır. Bölgenin yerli halkı olan ve yaygın tabirle Dacialılar olarak adlandırılan insanlar hem Roma tesirinden önceki kendine özgü sosyal, kültürel ve askeri yapıları hem de Roma kültürü ile tanıştıktan sonraki daha kozmopolit yapıları ile dikkat çekici bir yapı ortaya koymuşlardır. Bu çalışmadaki temel amaç; Dacia bölgesinin tarihî coğrafyası ile bölgenin sakinleri olan Dacialıların sosyo-kültürel ve sosyo-politik yapılarını antik ve modern kaynakların ışığında değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Dacia, Getae, Tuna Nehri, Transilvania, Karpat Dağları.

* Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Giresun, ORCID: orcid.org/0000-0001-8898-1859, E-posta: rkizgut@gmail.com.

RAHİM KIZGUT

AN ANCIENT REGION IN THE BALKANS: DACIA

ABSTRACT

In ancient times, many civilisations and cultures were observed in different geographical areas of the world. One of these geographies is the Balkan or Eastern Europe. Dacia is an important center in this region. The region, which is generally called Dacia in Roman sources and Getae in Greek sources, is predominantly located in today's Romania and partly in Hungary, Serbia, Moldova, Ukraine and Bulgaria. The people living in the region were also called Dacians. The Danube was of vital importance for Dacia and the Dacians. The Dacia Region, which has been the scene of settlement since the first millennium BC and hosted the tribes called the first Dacians, showed an uninterrupted cultural and political continuity until the Roman period. Dacia, a very important region due to its underground resources and location, took its place in Rome's traditional policy of expansion. The Roman emperors who conquered this region had the title "Dacicus Maximus". The indigenous inhabitants of the region, commonly known as the Dacians, were remarkable both for their distinctive social, cultural and military structures prior to Roman influence and for their more cosmopolitan structure after encountering Roman culture. The main purpose of this study is to evaluate the historical geography of Dacia and the socio-cultural and socio-political structures of the Dacians in the light of ancient and modern sources.

Keywords: Dacia, Getae, Danube River, Transylvania, Carpathian Mountains.

EXTENDED ABSTRACT

Dacia, a rich and powerful region of Antiquity, located in the territory of present-day Romania, defined as the central Transylvania Region, can be described as one of the important centres of Eastern Europe in Antiquity. The changes, wars and economic activities that the territory of Transylvania has undergone in the course of history are still present in the geopolitics of today's Balkan countries. The Dacians were first mentioned in Ancient Greek sources as "Getae, the noble of all Thracian tribes" in Herodotus and "Getae on the border of the Scythians, armed like them, all horse archers" in Thucydides. The Dacians left behind no written language. For this reason, the data given by ancient writers and archaeological materials are the sources of information on the subject. Written documents, myths and diaries, art findings unearthed in archaeological excavations, graves and ceramic remains constitute these sources.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

In the middle of the first millennium BC, the Dacians, who lived in permanent tribes, were called Daii, Daoi, Dacs, Dacii, Dage or simply Dii, worshipped “daos” during the Neolithic period. Their religious and social centre was in Transylvania, which would later become the heart of the future Kingdom of Dacia. At this point, the Dacian society, which led an isolated life but had a hospitable character, showed its development. It is observed that the settlements in the Dacia Region were developed since the second half of the Iron Age. In this period, which extends approximately from the first century BC to the first century AD, temples emerged. Many tribes living in the region united made significant social and political progress. This period in which all these developments took place can be characterised as the classical age of Dacia.

By 500 BC, Dacia was established in the centre of the Carpatho-Danube-Pontus regions. The Dacians began a process of territorial expansion with the aim of keeping invading armies out of their territory and dominating the nomadic tribes of neighbouring lands. Having a very favourable habitat around the Carpathian Mountains, the Dacians managed to control both the lower part of the Danube region and the western shores of the Black Sea. Thanks to this, the road in the northern part of the Balkan Peninsula and the road to the Scythian Region remained under their control.

The geographical boundaries of Dacia stretched from Pontus Euxinus (Black Sea) in the east to the Haemus (Balkan) Mountains in the south. When the Romans expanded towards the Danube, the Dacians fearlessly attacked them. They then destroyed the garrisons of the legions in Moesia. This defiance continued until the end of the first century AD. In the following centuries, Dacia continued to be subjected to internal and external wars, as well as numerous devastating barbarian invasions. The Dacians had no written language. They were therefore unable to attest to the splendour of their civilisation in the Greek and Roman tradition. According to the Greeks and Romans, the Dacians were the barbarian Getae of the western Black Sea coast. The Dacians travelled along the Danube and from there southwards into sparsely populated lands inhabited by Celtic (Keltoi/Celtae), Illyrian and Thracian tribes. The Getae tribes occupied the area between the last outlet of the Danube and the Black Sea (where Dobrudja is today).

The Dacians, referred to as the people of Ister (Danube) and even called “Istriani”, were constantly adamant that they owned the great Danube River. They recognised all the adjacent territory as their own. They extended westwards as far as the Pannonia lands beyond Vindobona

(present-day Vienna). They also utilised vacant land and controlled parts of the vast Hercynian Forest (Bohemia and Moravia) along the Vltava River (Czechia) as far as Závist (today Prague). As they encountered tribes with low population densities, they did not face any significant hostility. This allowed them to expand their small empire northwards towards the Vistula River and present-day Galicia. The geographical boundaries of Dacia thus extended eastwards to Pontus Euxinus (Black Sea) and southwards to the Haemus (Balkan) Mountains.

It is possible to utilise the information provided by ancient writers to access data on Dacia. Herodotos (Historiae), Thucydides (Bellum Peloponnesiacum), Iulius Caesar (De bello Gallico), Strabo (Geographika), Ovidius (Tristia), Cassius Dio (Historiae Romanae), Pliny (Naturalis Historia), Tacitus (Germania), Iordanes (De origine actibusque Getarum), and many other authors, especially Herodotos (Historiae), provided information on the physical and historical geography of Dacia. They also provided information about socio-cultural and socio-economic structure, military activities, political understanding, relations with other states, geopolitical importance and ethnic structures, beliefs and traditions of the peoples living here.

Dacia attracted the attention of Rome due to its rich underground resources (iron, silver, copper, gold and salt minerals), geopolitical position and fertile soil. Among the underground resources in question, especially iron came to the fore. The Sureanu Mountains, the Poiana Ruscă Mountains and the eastern part of the Carpathians were the most important iron deposits in the region. As a result of this wealth, the demographic structure of these regions was different from that of the other regions. Iron production in these regions made a considerable contribution to the Dacian economy. For this reason, Rome organised many expeditions to Dacia and wanted to include this region within its sphere of dominance. The first of these campaigns was organised by Lentulus in approximately 10 BC. The most remarkable wars between Rome and Dacia took place in 101 AD and 106 AD respectively. During these wars, Decebal was the leader of the Dacian army. Roman Emperor Trajan conquered Dacia as a result of these wars and made it a Roman province. This situation continued until Aurelianus left the region in 270 AD. During this time, Dacia was subjected to intensive colonisation. As part of the Romanisation process, the colonists were major contributors to the region's army and administration. Roman officials settled in the region also contributed to this movement. Thanks to the presence of Roman officials, the people of Dacia learned Latin.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACİA

The Dacians considered to have been the most civilised of all the peoples who lived in the northern part of the Danube at the time of their existence. This assessment has been supported by the fact that the Dacians had a 360-day calendar system designed on the basis of a 13-year cycle, predating the ancient Egyptian, Greek and Roman civilisations. The Dacians also stand out as a highly nationalistic tribal federation. They maintained a high standard of social life and military power in their territory. Dacia became a socio-cultural crossroads due to the Roman Empire's economic activities and troop shipments to the region. This situation also affected the religious life in the province. Especially in more than a thousand inscriptions dating to the first and second centuries AD, it is possible to find data on faith. The richness of religious life in Dacia was similar to that of other provinces of the empire.

When analysing the demographic structure of Dacia, fluctuations can be observed due to various factors. In particular, there was a serious decrease in the population due to the wars. In addition to the wars, the deportation or transfer of large numbers of prisoners to other provinces of Rome, either for gladiatorial games or for slave labour, also had a significant impact on the decline in the population. The main urbanisation processes in Dacia were a kind of copy of the structure found in most of the provinces of the Danube region and throughout the empire. The first notable formal development of settlements took place during the reign of Hadrian. This process also manifested itself in architectural landscaping. In a way, this development laid the groundwork for the post-Hadrian period. Thanks to this infrastructure, a society adapted to urban life emerged after Hadrian. The rapid increase in urbanisation continued during the reign of Septimius Severus. These activities continued as a sign of gratitude to the loyal legions in the Danube and the surrounding provinces. It is possible to mention two prominent cities in Roman Dacia. These two cities are the colony of Sarmizegetusa and the city of Apulum. The level of urbanisation in Dacia was very similar to other provinces in the Danube region.

Dacia was subjected to intensive colonisation, urbanisation and garrisoning during the Roman rule. As a result of this, the Dacians were fully Romanised and enjoyed a special status as the only Neo-Latin people in Eastern Europe, following an urban development trend on Rome's northern imperial frontier until the III century AD. Despite being the first province to be evacuated, Dacia preserved its Roman heritage. The high level of culture of the Dacians before the Roman occupation was later added to the Roman influence and Dacian culture developed further. Dacia left such a strong legacy that even after the Romans left the country, they

named parts of Moesia Dacia Aureliana, Dacia Nova, Dacia Ripensis and Dacia Mediterranea. In present-day Czechia, the eastern part of Moravia is called in the same way as the Dacians called Wallachia in the Romanian territory. Whether or not adequately cited in geography and history books, the name of the Dacians always existed, and was eventually engraved on Trajan's Column in the centre of Rome. With their distinctive territory and identity, the Dacians played an important historical role in the development of the Carpatho-Danube civilisation at the crossroads of the ancient world of Eastern Europe. The fact that the Dacians have a very rich socio-cultural structure is undoubtedly influenced both by their own characteristic structures and by the fact that they were influenced by the socio-cultural characteristics of Rome as a result of the intensive Roman colonisation to which they were exposed.

Giriş

Günümüzde Romanya toprakları içinde yer alan, merkezi Transilvania bölgesi olarak tanımlı, zengin ve güçlü bir Antik Çağ bölgesi olan Dacia, Eski Çağ'da Doğu Avrupa'nın önemli merkezlerinden biri olarak nitelendirilebilir. Transilvania topraklarının tarihsel süreç içerisinde yaşamış olduğu değişimler, savaşlar ve iktisadi faaliyetler günümüz Balkan ülkelerinin jeopolitiğine nüfuz etmektedir.

Dacialılardan ilk olarak eski Yunan kaynaklarında; Herodotos'ta "Tüm Trakyalı kabilelerin soylusu Getae"¹ ve Thukydides'te ise "İskitliler'in sınırındaki tıpkı onlar gibi silahlı, hepsi atlı okçulardan oluşan Getae"² şeklinde bahsedilmektedir. Dacialılar gerilerinde yazılı bir dil bırakmamışlardır. Bu sebepten ötürü Antik Çağ yazarlarının vermiş olduğu veriler ve arkeolojik malzemeler konu ile ilgili bilgi kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazılı belgeler, mitler ve günlükler, arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan sanat bulguları, mezarlar ve seramik kalıntıları bu kaynakları oluşturmaktadır.

Antik Dacia, günümüz Romanyasını ve ona bitişik toprakları kapsamıştır. Dacialılar, Doğu Avrupa'da miras kalan topraklarını asla terk etmeyen birkaç yerli halktan biridir. Bu halk, Tuna ve Ren nehirlerinin

¹ Herodotos, *Historiae*, (çev.) David Grene, Chicago 1987, IV.93.1.

² Thukydides, *Bellum Peloponnesiacum*, (çev.) Richard Crawley, London 1910, II.96.1.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

kuzeyindeki tek uygar toplumdur. Bu düşünceyi Dacialıların Mısırlılardan, Yunanlılardan ve Romalılarından çok daha önce 360 günlük bir takvime sahip oldukları bilgisi desteklemektedir. Dacia takvim sistemi 13 yıllık bir döngüye dayalı olarak yapılandırılmıştır. Bir döngüdeki yıllar, gün sayılarına bağlı olarak 364, 365, 366 ve 367 gün olmak üzere 4 çeşittir. Bir döngü içindeki yıl türlerinin birbirini izlemesi sabittir. Dacia sivil takviminde bir yılın 47 haftası vardır. Sivil takvimdeki haftalar 3 çeşit olup 6, 7 ve 8. gün olarak adlandırılmıştır. Dacia takviminde ritüeller için bir yıl, her biri 6 gün olan 60 haftadan oluşmuştur. Her ritüel yılı, özel olarak inşa edilmiş bazı yapıların yardımıyla, sivil takvime uygun olarak 4, 5, 6 veya 7 gün ile düzeltilmiştir. Dacia takvim sisteminde yeni yılın ilk günü daima haftanın ilk gününe yerleştirilmiştir. Düzeltme günlerinin (yılın, döngünün ve yüzyılın) her birinin kutsal alanların sayısal yapısında maddi bir karşılığı vardır.³

Dacialılar oldukça milliyetçi bir kabile federasyonuydu. Sahip oldukları topraklarda bol miktarda doğal kaynağa, yüksek sosyal standartlara ve askerî güce sahiptiler. Karpat Dağları'nın içinde ve çevresinde elverişli bir şekilde yer alan Dacia, hem aşağı Tuna'yı hem de Karadeniz'in batı kıyılarını kontrol etti. Bu nedenle, Balkan Yarımadası'nın kuzeyindeki yol güzergâhına ve aynı zamanda İskitya'ya giden yola da hâkim konumda idi. Coğrafi konumu Dacia topraklarını (Harita 1), Alanlar, Keltler, Germenler, Gotlar, Sarmatlılar, İskitler ve sayıları elliye geçen pek çok güçlü kabile için bir kavşak noktası haline getirdi.⁴

Roma öncesi Dacia'da yaşayan toplam nüfus hakkında 100.000⁵ ile 2.500.000⁶ arasında değişen çeşitli iddialar bulunmaktadır. Bu dönemde Dacia ordusunun sayısal mevcudiyeti de net değildir. Ordunun 40.000 askerden oluştuğu⁷ şeklindeki görüşe karşılık Dacia kralı Burebista'nın 820.000 kişilik bir orduyu komuta ettiğini öne süren görüş de

³ Titus Suci, "The Economic, Social and Religious Life in Ancient Rome and Dacia", *Revista Economică*, Cilt 70, Sayı 3, 2018, s. 150.

⁴ Ion Grumeza, *Dacia Land of Transylvania, Cornerstone of Eastern Europe*, England 2009, s. viii.

⁵ Nicolae Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes in Rahmen seiner Staatsbildungen*, Gotha 1905, s. 35.

⁶ Eugen Panaitescu, "Numărul geților și al dacilor", *Mélanges in memoriam V. Pârvan*, București 1934, s. 16.

⁷ Ioana A. Oltean, *Dacia: Landscape, Colonisation and Romanisation*, Canada 2007, s. 54.

RAHİM KIZGUT

bulunmaktadır.⁸ Bu veriler şüphesiz demografik hesaplamalardaki göreceliliğe ve çok farklı sonuçların ortaya çıkma olasılığına işaret etmektedir. Dacia nüfusu ile ilgili bahsi geçen dönemdeki daha gerçekçi olan ortalama nüfus 500.000⁹ ile 1.000.000¹⁰ kişi aralığındadır.

Doğal kaynaklar, Dacia topluluklarının Karpatlar'ın iç bölgelerinde bulunan kaynak açısından zengin alanlarına yerleşmesini büyük ölçüde etkilemiştir. En önemli kaynaklardan biri demir cevheri yatakları olmuştur. Demir açısından zengin olan en önemli bölgeler Şureanu Dağları'nda, Poiana Ruscă Dağları'nda ve Doğu Karpatlar bölgesinde kümelenirken, iskân edilen bölgelerin geri kalanına kıyasla bu bölgeler arasında büyük bir demografik farklılaşma olduğu görülmektedir. Demir kaynaklarının yanı sıra, diğer kaynaklar da Dacia ekonomisinde önemli bir rol oynamıştır. Roma öncesi Dacia'daki az sayıdaki atölyede demir dışı hammaddelerin işlenmesi ve bronz ya da gümüşten yapılan ürünlerin sayısı, bu hammaddelerin kullanıldığının bir göstergesidir.¹¹

Dacia'nın altın, gümüş, bakır ve özellikle tuzdan oluşan muazzam doğal kaynakları Roma'nın dikkatini çekmiştir. Gerçekten de, on iki Roma imparatoru için Dacia oldukça önemli bir bölge olmuştur. Bu sebeple onlar için en büyük ünvanlardan biri olan "Dacicus Maximus" ünvanını almak istemişlerdir. Dacia, doğudan gelen, içinde bir Sarmatia halkı olan Roxolaniler'in ve İskitler'in yer aldığı Asyalı halkların Balkan Yarımadası'na giriş kapısı olmuştur. Bu durum, Dacialılara müttefiklerini Roma İmparatorluğuna karşı seçmeleri için müzakere gücü vermiştir. Bu nedenle, Roma'nın Dacia topraklarını imparatorluğuna dâhil etmek için lejyonlarını göndermesi sadece bir zaman meselesi halini almıştır. Ancak Roma, Antik Avrupa'nın önemli bir askeri gücü olan bu zengin ve bağımsız krallığı işgal etmek için üç büyük askerî harekât düzenlemek ve en yetenekli generallerin önderlik ettiği çok sayıda lejyonun gücünü kullanmak zorunda kalmıştır.¹²

⁸ Rada Varga, "Prosopography of the Non Elite in Roman Dacia. Historiographic Approach", *Est modvs in rebvs, Essays Presented to Professor Mihai Bărbulescu at his 75th Anniversary*, (ed.) Sorin Nemeti, Irina Nemeti Florin, Gheorghe Fodorean ve Sorin Cociş, Cluj 2022, s. 63.

⁹ Nicolae Gudea, "Note de lectură (III)", *Ephemeris Napocensis*, Sayı 5, 1995, s. 90.

¹⁰ Michaeli Bărbulescu, "Dacia Felix", *Istoria României*, Bucureşti 1998, s. 74.

¹¹ Cristian Dima, *Transport in Dacia, Commercial routes in the intra-Carpathian space from the middle of the second century BC until the Roman conquest*, Cluj 2021, s. 22.

¹² Grumeza, *a.g.e.*, s. ix.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

Orta Dacia'nın (Banat ve Transilvania) sadece bir kısmı MS 106'da Trajan tarafından ilhak edilmiştir. Buna rağmen ülkenin büyük bir kısmı özgür kalmıştır. Bu bölge doğudan gelen "barbar" ordularına karşı bir tampon bölge olarak konumlanmıştır. O zamana kadar Romalılar başka bir istilayı göze alamayarak Dacia'yı tamamen işgal edememişlerdir. Dacia Felix'in egemenliği döneminde Romalılar, yeni kolonilerini yağmalayarak öyle bir zenginlik kazanmışlardır ki, savunma amaçları dışında bir sonraki yüz yıl boyunca büyük savaşlar yapılmamıştır. Bu, göreceli olarak Roma tarihindeki en uzun barış dönemi olarak değerlendirilebilir.

MS 275'ten sonra Romalılar işgal altındaki topraklardan çekilmişlerdir. İnatçı ve bir o kadar da özgürlüğüne düşkün olan Dacialılarla ve oraya sığınan barbar işgalcilerle savaşmaktan yorulmuşlardır. Bununla birlikte Roma artık Dacia'nın lejyonlarını desteklemediği için barbarlarla olan sınırlarının kontrolünü kaybetmiştir. Bundan sonra Roma lejyonları, Tuna Nehri'nin kuzeyinde girmiş oldukları herhangi bir savaşta kesin zafer kazanamamıştır. Dacialılar hiç göç etmeyerek Antik Doğu Avrupa'nın güney kesiminde üstün bir pozisyonda kalmışlardır.¹³

1. Coğrafi Görünüm ve Tarihsel Gelişim

Erken dönemlerden itibaren insanlar, onlar için daha kolay bir yaşam sağladığı için suya yakın yerlerde yaşama eğiliminde olmuşlardır. Balkanların erken sakinlerinin çoğu için de durum bu şekildedir. Seller, her gün yaklaşık 2,4 kilometre/1,5 mil ilerleyerek ovalarda yaşamını sürdüren Neolitik Dönem insanlarına bu bölgelerdeki topraklardan kaçmak ve dağlara sığınmak için zaman sağlamıştır. Karpatların sellerden önce insanlar tarafından iskân edildiğine dair kanıtlar olsa da, yükselen suların kaçan insanların en azından bir kısmının daha sonra Dacia olarak adlandırılacak olan dağ vadilerine ve meralarına yerleşmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. İlk Dacialılar ortalama yüksekliğe sahip toprakların bulunduğu bir bölgeye yerleşmişlerdir. Karpat Dağları'nın oluşturduğu yarım daire, adı "ormanların ötesindeki toprak" anlamına gelen Transilvania'nın yüksek platosunda bu insanlar için mükemmel bir sığınak imkânı vermiştir. Ilıman iklimi, meyve ve hayvanlarla dolu ormanları, verimli toprakları, tuz, altın ve diğer yeraltı zenginlikleri ile Transilvania, birçok göçebe gruba ev sahipliği yapmıştır. Zamanla rastgele organize olmuş bu klan grupları daha yakın ırk ve kan

¹³ Jakub Hendzel, "The reconquest of Dacia by Constantine the Great", *Byzantinische Zeitschrift Bd.*, Cilt 116, Sayı 1, 2023, s. 1-2.

RAHİM KIZGUT

bağları kurmaya başlamışlardır. İlerleyen süreçte doğaya ve diğer düşmanlarına karşı savaşmayı öğrenmişlerdir.¹⁴

MÖ I. binyılın ortalarında söz konusu klanlar, Daii, Daoi, Dacs, Dacii, Dagaе veya sadece Dii adında kalıcı kabileler halinde birleşmişlerdir. Neolitik Dönem'deki Dacialılar “daos”a¹⁵ tapmışlardır. Dinî ve sosyal merkezleri, gelecekteki Dacia Krallığı'nın merkezi haline gelecek olan Transilvania'da yer almıştır. Bu noktada izole bir yaşam süren ancak misafirperver bir karakter taşıyan Dacia toplumu sosyal, kültürel ve iktisadi anlamda gelişim göstermiştir. Arkeolojik kayıtlarda Dacia yerleşimlerinin Demir Çağı'nın ikinci yarısında (La Tene Dönemi), yani MÖ V. yüzyıldan MÖ 70'e kadar geliştiği görülmektedir. MÖ I. yüzyıl ile MS I. yüzyılı kapsayan dönem, hem anıtsal mimarinin (taş tapınaklar ve kaleler) ortaya çıkması hem de Kral Burebista döneminden başlayarak bir dizi kabilenin birleşmesi nedeniyle Dacia'nın sosyo-politik gelişiminin klasik dönemi olarak anılır.¹⁶

Bazı Yunan filozofların Tuna Nehri'nin bilinen tüm dünyayı sular altında bırakabileceğine dair yaygın bir inancına rağmen, Avrupa'da MÖ 1630'da Tera/Thera (Santorini) patlaması dışında başka hiçbir destansı doğal afet meydana gelmemiştir. Çok sayıda Avrupa ülkesi, Kafkasya'dan ve Azak Denizi bölgesinden çıkıp kabile şeklinde yaşayan atalarının topraklarına göç eden yabancılaşmış Aryan Kabileleri'nin çekim noktası haline gelmiştir. Bunların arasında Strabo tarafından “insanların en açık sözlüsü ve barbar olanları” olarak tanımlanan İskitler de vardır.¹⁷ Onlar yüzlerce yıl Doğu Avrupa bozkırlarının efendileri olarak nitelendirilmişlerdir. Ancak zamanla Sarmatlılar tarafından güneye doğru itilmişlerdir. Atlı İskit göçebeleri Karadeniz kıyısı boyunca ilerleyerek Bug, Dinyester ve Prut Nehirlerini geçtikten sonra Dacia topraklarına girmişlerdir. Tuna deltasının alt kesimine yerleştikten sonra hızla yerli halk içinde asimile hale gelmişlerdir.¹⁸ Maeotis Gölü'nden (Azak Denizi) gelen Sarmatia Moetsileri, Karpat Dağlarını geçtikten sonra Maramures Bölgesine yerleşerek gelecekteki Dacia ulusunun temelini oluşturacak olan Motsiler olmuşlardır. Transilvania Motsileri'nin bir kısmı daha sonra Tuna Nehri'nin

¹⁴ Grumeza, *a.g.e.*, s. 1.

¹⁵ Eski Yunanca'da kurt.

¹⁶ Linda Ellis, “Terra Deserta: Population, Politics, and the Colonization of Dacia”, *World Archaeology*, Cilt 30, Sayı 2, 1998, s. 221.

¹⁷ Strabo, *Geographika*, (çev.) Hans Claude Hamilton ve W. Falconer, London 1903, VII.3.7.

¹⁸ Dima, *a.g.e.*, s. 92.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

güneyine doğru göç etmişlerdir. Onlar burada Moesi olarak tanınmışlardır. Yaşadıkları topraklar ise Moesia (bugünkü Bulgaristan) olarak adlandırılmıştır. Bu verilerin ışığında Dacialıların köklerinin kısmen Sarmatia'ya, Getaelerin kökenlerinin ise çoğunlukla İskit halkına dayandığı sonucuna ulaşılabilir.

MÖ 500 yılında Dacia, Karpat-Tuna-Pontus bölgelerinin merkezinde kurulmuştur. Dacialılar, işgalci orduları bölgelerinden uzak tutmayı başararak kendilerine komşu topraklarda yaşayan göçebelere hükmetmeyi amaçlayan bölgesel bir genişleme süreci başlatmışlardır. Gallialıların topraklarını genişletmekle meşgul olduğu, Germenlerin Oder ve Ren Nehri arasında henüz yerleşmediği, Sarmatlıların ve İskitlerin ana gövdesinin hala Avrasya bozkırlarını su ve barınak için taradığı göz önüne alındığında Dacialıların bu genişleme hareketini yaparken çok da zorluk çekmediklerini düşünmek mümkündür. Yunanlılara ve Romalılara göre Dacialılar, Batı Karadeniz kıyısının barbar Getaeleri olarak tanımlanmışlardır. Dacialılar ilk olarak Tuna Nehri boyunca ve oradan da güneye doğru, Keltli (Keltai/Celtae), Illiryalı ve Thracialı kabilelerin dolaştığı seyrek nüfuslu topraklara gitmişlerdir. Getae kabileleri, Tuna Nehri'nin son çıkışı ile Karadeniz (Dobruca'nın bugün olduğu yer) arasındaki bölgeyi işgal etti. Daha sonra Dacia Moesi, Tuna Nehri ile Haemus (Balkan) Dağları arasındaki araziye devralmışlardır. Dacialı süvariler tarafından hızlı bir şekilde bu arazi ele geçirildikten sonra aileleri de peşlerinden gelerek bölgeye yerleşim hızlanmıştır. Bu esnada Balkan Dağları'nın eteklerinde yaşayan Thracialılar güçlü Yunan ve Makedon komşularına karşı kendilerini savunmakla meşgul olmuşlardır. Moesia'nın Dacia istilacılarına karşı intikam amaçlı saldırılarını zar zor karşılayabilmişlerdir. Dacialılar çok az muhalefetle karşı karşıya kaldıkları için daha cesur ve daha güçlü bir şekilde hareket etmişlerdir. Doğu Avrupa'da Sarmatia ile Thracia arasındaki topraklara hâkim olmuşlardır.¹⁹

Diğer fetihlerle meşgul olmalarına ve Tuna bölgelerindeki kabile manevralarıyla ilgilenmemelerine rağmen, Yunanlılar, Romalılar ve diğer imparatorluk güçleri Dacia'nın tanınmış zengin doğal kaynakları ve Doğu Avrupa'nın kavşağındaki coğrafi konumu ile yakından ilgilenmişlerdir. Özellikle Sarmizegetusa'daki yoğun yeraltı kaynakları (tunç, demir, gümüş ve altın) bu ilgiyi oldukça belirgin hale getirmiştir.²⁰ Bu alan, hem Yakın

¹⁹ Grumeza, *a.g.e.*, s. 3.

²⁰ Oltean, *a.g.e.*, s. 117.

hem de Uzak Doğu'nun önemli bir kanalı olarak görülmüştür. Bu nedenle Asya'dan gelen barbarların bölgede oluşturabilecekleri istikrarsız ortamın sınırlandırılması gerekli görülmüştür. Tüm bunlara bakarak Dacia'nın doğal bariyeri olan Tuna Nehri'nin, batı ve güney Avrupa uygarlıkları için ideal bir tampon bölge oluşturduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

Bilinmeyen ve tehlikeli görülen Transilvania Dünyası ve Dacialılar Tuna hattının ötesinde yer almışlardır. Yunanlılar ve Romalılar Karadeniz kıyısı boyunca kuzeye doğru uzanan bölgede yaptıkları araştırmalarda, Thracialılar tarafından işletilen birçok ticaret noktasından bazılarına rastlamışlardır. Ülkelerine döndüklerinde bu gezginler Thracialılardan aldıkları bilgileri yanlarında getirmişlerdir. Bu bilgiler dilden dile yayılarak gerçek coğrafi bilginin yerini almıştır. Bu nedenle, tıpkı İtalya Yarımadası'nın etnik kabilelerinin çoğunun Romalılar olarak bilindiği gibi, Dacialılar ve Getaelerin Thracialı olduğu düşünülmüştür. Sarmatialılar, İskitler ve diğer halklar sıklıkla Dacialılara atıfta bulunmak için kullanılmıştır.²¹ Bu nedenle Dacia kimliği hakkındaki kafa karışıklığının Antik Çağ'dan itibaren başladığını söylemek mümkündür.

Dacia üzerindeki belirsizlikler çok uzun bir süre devam etmiştir. M. Rostovtzeff, Güney Rusya ile ilgili tanımlamalar yaparken Dinyeper ve Tuna nehirlerindeki koşullar hakkında çok az şey bilindiğini, bölgenin birkaç akımın buluşma yeriymiş gibi görüldüğünü, bunların MÖ I. yüzyılın ortalarında Olbia'yı alan Getaeliler veya Dacialılar olduğunu ifade etmiştir.²² Daha sonra aynı bölgeyi Kelt ve Germen kabileleri tarafından işgal edilen son derece karmaşık bir bölge olarak tanımlamıştır. Buna ek olarak ona göre Thracia Devletinin, yani Dacialıların, MÖ I. yüzyılda ve MS I. yüzyılda yeniden canlanması, Güney Rusya'nın Thracia tarafından sürekli istilasına yol açmıştır. Bunlardan birinde de Olbia yağmalanmıştır.²³ Rostovtzeff, Dacialıların ve topraklarının varlığını kesin bir şekilde kabul etmesine karşın, Olbia'yı yağmalayan Dacia kralı Burebista'dan bahsetmemiştir. Burebista, ayrıca Dinyester Nehri'nin ağzındaki Tyras'a baskın düzenleyerek her iki şehir kolonisini de Dacia'ya dâhil etmiştir. Arnold Toynbee, Getaeliler ve Dacialıların topraklarını, Balkan Yarımadası'nın çoğunu işgal ettikleri MÖ 171'deki durumu gösteren

²¹ Grumeza, *a.g.e.*, s. 3.

²² Micheal Ivanovitch Rostovtzeff, *Iranian and Greeks in South Russia*, Oxford 1922, s. 116.

²³ Rostovtzeff, *a.g.e.*, s. 145.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

haritasında göstermiştir. Thracia, haritada hiçbir yerde yoktur. O, İskitler ve Sarmatialıları Azak Denizi ve Hazar Denizi'nin üzerine yerleştirmiştir.²⁴

Dacia, günümüz Romanyasının yaklaşık iki katı büyüklüğündeydi. Konum olarak Transilvania'nın merkezindeydi. Buna ek olarak, uzaklara ulaşan Dacia kabileleri veya onlar tarafından kontrol edilen kabileler, krallığı bugünkü Romanya'nın beş katı kadar büyük yapan bitişik bölgeleri işgal etti. İster halkı (Tuna) olarak anılan ve hatta "Istriani" olarak adlandırılan Dacialılar, büyük Tuna Nehri'ne sahip oldukları konusunda sürekli kararlı bir duruş sergilediler. Yanlarındaki tüm toprakları kendi toprakları olarak kabul ettiler. Batıya, Vindobona'nın (bugünkü Viyana) ötesindeki Pannonia arazilerine kadar uzandılar. Ayrıca, boş arazileri değerlendirerek Vltava Nehri (Çekya) boyunca Zavist'e (bugünkü Prag) kadar uzanan geniş Hercynian Ormanı'nın (Bohemya ve Moravya) bölümlerini kontrol ettiler. Düşük nüfus yoğunluğuna sahip kabilelerle karşılaştıkları için, kayda değer bir düşmanlıkla karşılaşmadılar. Bu sayede küçük imparatorluklarını kuzeye, Vistula Nehri'ne ve günümüzdeki Galicia'ya doğru genişletebildiler. Böylece Dacia'nın coğrafi sınırları doğuda Pontus Euxinus (Karadeniz) ve güneyde Haemus (Balkan) Dağlarına kadar uzanmaktaydı. Romalılar Tuna Nehri'ne doğru genişlediklerinde, Dacialılar korkusuzca onlara saldırdı. Ardından Moesia'daki lejyonların garnizonlarını yok ettiler. Bu meydan okuma, MS I. yüzyılın sonuna kadar devam etti. Takip eden yüzyıllarda Dacia, iç ve dış savaşların yanı sıra çok sayıda yıkıcı barbar istilasına maruz kalmaya devam etti. Dacialıların yazılı bir dili yoktu. Bu yüzden Yunan ve Roma geleneğinde olduğu gibi medeniyetlerinin ihtişamını çok da kanıtlayamadılar. Anacak; şu anda Doğu Avrupa'da bulunan çok sayıda arkeolojik alan bunu kanıtlamaktadır. Yazılı belgeler, haritalar ve diğer bilgiler, Dacia kabileler federasyonunun var olduğunu ve göçmen bir nüfus olmadıklarını doğrulamaktadır. Aslında, bu yerleşimlerin çoğu bugün modern Romanya'da ve çevresinde hala varlığını sürdürmektedir.²⁵

2. Antik Yazarlar ve Dacia

Herodotos tarafından yapılan dünya haritası, Thracialılar tarafından işgal edilen Balkan Yarımadası'nın çoğunu göstermektedir. O, Tuna

²⁴ Arnold J. Toynbee ve Edward D. Myers, *Historical Atlas and Gazetteer*, Cilt 11, London 1959, s. 122.

²⁵ Grumeza, *a.g.e.*, s. 11.

Nehri'nin güneyinde, Pontus Euxinus (Karadeniz) ve Illirya toprakları tarafından çevrelenmiş alana Getae'yi yerleştirmiştir. Ancak Dacia, onun haritasında gösterilmemiştir.²⁶ Şaşırtıcı bir şekilde bu bölgenin ait olduğu herhangi bir Yunan devleti de yer almamaktadır.

Herodotos, yaz veya kış her zaman aynı hacimde akan Tuna Nehri'nden etkilenmiştir.²⁷ Tuna Nehri'ni İskit ülkesinin en batısında yer alan nehir olarak belirtmekte olup Kelt topraklarından başlayan, tüm Avrupa'yı geçen ve beş ağızıyla Histria'dan Karadeniz'e dökülen İskit nehirlerinden biri olduğunu vurgulamıştır.²⁸ Maris (Mures), Tyras (Dniester) ve Hypanis (Bug) gibi Dacia Bölgesi'nde yer alan önemli nehirlerdir. O dönemde henüz detaylı ve bilimsel haritacılık faaliyetleri olmadığı için bu nehirler ve etraflarındaki yerleşim yerlerinde hatalı tanımlamalar da söz konusu olmuştur. Söz gelimi Maris Nehri'nin Tuna Nehri'ne dik şekilde aktığı tespit edilmesine rağmen gerçekte bunu yapan Alutus (Olt) Nehri'dir. Bu duruma başka bir örnek Maris Nehri'dir. Bu nehir Karpatlar'dan doğuya ve batıya doğru akıp burada Tuna Nehri ile değil, Tisza Nehri ile buluşmaktadır.²⁹

Herodotos Samartialılar hakkında pek çok övgü dolu tanımlama yapmasına karşın onların yaşadığı toprakların yerini belirtmemiştir. Bu durum onun Dacia hakkında kafasının karıştığını ve bu bölgenin sadece Getia/Getae olduğuna inanarak gözden kaçırdığını göstermektedir. Herodotos ve diğer birçok tarihçi Thracialılar'ın (Thraki olarak da adlandırılır), yanlış bir şekilde Dacialıların kökenini oluşturduğuna inanmışlardır. Thracialılar, çoğu zaman düşünüldüğü gibi, Moesia'daki Tuna Nehri'nin yakınında değil, Balkan Yarımadası'nın ucuna yakın Haemus (Balkan) ve Rodop Dağları'nın güneyinde yaşamışlardır. Herodotos'a göre, Thracialı bir kabile olan Doloniciler, Chersonese'yi (Sivastopol) mesken tutmuş hatta Atina'yı dahi tehdit edecek kadar güçlenmişlerdir.³⁰

Herodotos'un çağdaşı Thukydidis, Thracialı bir liderin oğlu olarak bilinmektedir. MÖ 422'de bir Sparta kuşatmasında Ege Denizi yakınlarındaki eski bir Thracia yerleşimi olan Amfipolis şehrini kurtarmayı

²⁶ Herodotos, *a.g.e.*, s. 294-295.

²⁷ Herodotos, *a.g.e.*, IV.48.1.

²⁸ Herodotos, *a.g.e.*, IV.48.2.

²⁹ Herodotos, *a.g.e.*, IV.49.1.

³⁰ Herodotos, *a.g.e.*, VI.34.1.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

başaramayan bir ordunun başkomutanı olmuştur. Bu durum Thracialıların Yunan iç işlerinde gerçekten etkili olduğunu gösteren bir kanıttır. Öte yandan, yaklaşık yirmi yıl süren Thukydides'in sürgün edildiği dönem içinde Atinalılar ona karşı generalliğini düzgün şekilde yerine getiremediği düşüncesiyle değersiz bir yabancı olarak muamele ederek nefretlerini belli etmişlerdir. Zamanının birçok tarihçisi gibi, Thukydides de Tuna Nehri'nin çok yakınında, gerçek konumunun birkaç yüz mil güneyinde İskit ülkesini işaret etmiştir. Bununla birlikte, Getae genellikle İskitya olarak adlandırıldığından bu tanımlama tamamıyla yanlış da değildir. Thukydides, Balkan Yarımadası haritasına ayrıntılı olarak analiz etmiştir.³¹

Thukydides, Tuna Nehri ve Balkan Dağları arasında kalan ve doğuda Karadeniz ile sınırlanan Getae toprakları hakkında detaylı bilgiye sahip olmuştur. Oradaki insanların İskitlerin komşuları olduğunu ve hepsinin atlı okçular olarak aynı şekilde silahlandırıldığını belirtmiştir. O, Getaelileri Thracialılara kıyasla üstün savaşçılar olarak nitelendirmiştir. Ayrıca bağımsız Thracia dağ kabilelerinin birçoğu ile Dii adı verilen kılıç ustalarının varlığını da kabul etmiştir.³² Diğer İskit savaşçıları gibi, bu kabileler de Rodop Dağı'nda yaşamışlardır. Bu insanlar Makedonlara karşı Thracia'nın Odrysian kralı için savaşmaya gelmişlerdir.

İskender'in generali Lysimachus, Thracia kralı olduktan sonra Kral Dromichete'nin Moesia'daki Getaelileri yönetemeyeceğini fark etmiştir. Muhtemelen bir Getae şehri olan Odessos'ta (Varna) gerçekleşen önemli bir savaşta, Dacialılar Thracialıları mağlup etmişlerdir. Lysimachus ve oğlu esir alınmış Getae'nin başkenti Helis'e (Sboryanovo) getirilmiştir. Yakalanan Lysimachus'a o kadar iyi davranılmıştır ki o Dromichete'nin kızıyla evlenmiştir. Bu gelişmenin ardından Getaeliler Moesia üzerinde tam kontrol sahibi olmuşlardır.³³ Ancak bu olay, Dromichete'yi bir Thracia lideri haline getirmemiştir.

Dacia hakkındaki bu kafa karışıklığı ve bilgi eksikliği, üç yüz yıl sonra, Strabo'nun Büyük İskender'in Tribalians/Tribalii ülkesini nasıl işgal ettiğini anlattığı ve Ister (Dinyester) Nehri ile Peuce Adasına kadar

³¹ Thukydides, *a.g.e.*, II.151.

³² Thukydides, *a.g.e.*, II.96.

³³ Dumitru Berciu, *Ancient Peoples and Places: Romania*, New York 1967, s. 147.

RAHİM KIZGUT

uzandığını gözlemediği döneme kadar sürmüştür. İskender, İster Nehri'ni aşırıp Getae ülkesine geçerek şehri ele geçirmiştir.³⁴

Iulius Caesar (MÖ 100-44) eserinde Tuna Nehri boyunca uzanan Hercynian Ormanı'nın Dacia ile sınır komşusu olduğunu doğrulamıştır. Sekiz yıl boyunca Keltler ve Germenlerle savaşmakla meşgul ve bundan dolayı bitkin olduğu için, Dacia'ya hiç geçmemiştir. Ancak, Avrupa tuz ve altın madenlerinin en zenginlerinin bu bölgede bulunduğunu düşündüğü için Dacia ile olan fikri ilgisini sürdürmüştür.³⁵ Daco-Getaeler arasında yaşayan seçkin bir kişi olan Romalı şair Ovidius (Publius Ovidius Naso), MS 9'da Tomis'e (bugünkü Romanya'daki Constantza) sürgün edilmiştir. Şiirlerinden, kendisinin bu uzak Sarmatia kıyı şeridinde sürgün edildiğine dair bir çıkarım yapılmaktadır. Kendisi, Tuna'nın dışında, İskit topraklarında yaşadığını ifade etmiştir.³⁶ Burası aynı zamanda Getae kıyıları olarak da bilinmektedir.

Daha sonra Tomis'e (Konstant) İskit suları yoluyla geldiğini ve "barbar Gotlar" arasında yaşadığını yazmıştır. Vahşi Thracia atlarından ve Karadeniz'in kıyısındaki uğursuz yaşamından bahsetmiştir.³⁷ Diğer zamanlarda, mektuplarını Tuna Haliçi'nin Karadeniz'e döküldüğü yerden göndermiştir. Ovidius, Getae topraklarındaki (Tomis) yaşamını memnuniyetsizlik ifadeleriyle anlatmıştır. Bu bölgenin oldukça soğuk olan ikliminden bahsederek burayı "tehlikeli donmuş bir cehennem deliği" olarak abartılı bir şekilde tasvir etmiştir.³⁸

Bu noktada, yapılan tüm coğrafi ve tarihsel hatalar için en geçerli açıklama, Dacia'nın merkezi kesimi olan Transilvania'nın Hellenlerin ve Romalıların ulaşamayacağı bir yerde olmasıdır. Burası, Yunan, Makedon ve Roma ordularının konuşlandırılmadığı, kesin askeri haritaların bulunmadığı, yoğun ve zaptedilemez ormanların ülkesidir. Ticari yollar, sadece Karadeniz kıyılarını Azak Denizi'ne doğru takip ederken, Dacialılar Tuna Nehri'nin son kısmını tam olarak kontrol etmişlerdir. Nehrin karşısına ve güneyine mal alışverişinde bulunmak için geçmişlerdir. Bu sayede ülkelerini beklenmedik tehlikelere karşı savunmayı başarmışlardır.³⁹

³⁴ Strabo, *a.g.e.*, VII.3.8.

³⁵ Caesar, *De bello Gallico*, (çev.) W. A. McDevitte, W. S. Bohn, New York 1869, VI.25.

³⁶ Ovidius, *Tristia*, (çev.) Peter Green, California 2005, V.1.22.

³⁷ Ovidius, *a.g.e.*, V.2.63-3.8.

³⁸ Ovidius, *a.g.e.*, III.5.1-2.

³⁹ Grumeza, *a.g.e.*, s. 7.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

Strabo, Gelibolu Yarımadası'na birçok kere yaptığı atıflardan anlaşılacağı üzere Thracia'nın nerede olduğunu tespit etmiştir. Istrus Nehri'nden (Tuna), tüm Germania'dan (Ren Nehri), Getaelerin tüm ülkesinden, Tanais (Don) Nehri'nden ve Maeotis Gölü'nden (Azak Denizi), tüm Thracia'dan, Illyria'dan ve son olarak da Yunanistan'dan bahsederek sözünü ettiği bölgeyi tanımlamıştır.⁴⁰

Strabo, Dacialılar'ın Iapodlar (bugünkü Hırvatistan ve Batı Slovenya'da yaşayan Keltler ve Illiryalıların bir karışımı) ile Segestica (Sisak) şehri üzerinde savaştığından bahsetmiştir. Ayrıca, Caesar'ın hükümdarlığı sırasında, Dacialıların işgalci Boiiler ile yok olana kadar savaştıklarını doğrulamıştır.⁴¹ Strabo burada, bugünkü Bohemya ve Slovakya topraklarında yaşayan Boii ve Taurisci/Teurisei'yi mağlup eden Kral Burebista'nın (MÖ 82-44) askeri seferlerine atıfta bulunmuştur.⁴² Buradan Burebista'nın Dacia sınırlarını, batıdan doğuya doğru olacak şekilde, Vltava'dan Bug Nehri'ne ve kuzeyden Transcarpathia'ya (Ukrayna) kadar genişletmeyi hedeflediği sonucuna ulaşmak mümkündür. Yine de Burebista'nın ana saldırıları güney kesime doğru olmuştur. Dacialı savaşçılar Ister Nehri'ni geçip, Thracia'yı Makedonya ve Illirya Ülkesine kadar yağmalamayı hedeflemişlerdir.⁴³ Aslında Burebista, sarayını günümüzdeki Balçık'ta (Zargedaua olduğuna inanılıyor) kurmuştur. Ardından krallığının sınırını Apollonia'ya (şimdi Sozopol) kadar genişletmiştir. Kendisinden önceki yazarlar gibi Strabo da Thracia'yı Tuna Nehrine kadar bağlamıştır. Karadeniz'den Bohemia'ya kadar uzanan Getae Ülkesine Tuna Bölgesi'nin üzerindeki oldukça geniş bir bölgeyi dâhil etmiştir.

Ovidius'un ölümünden elli yıl sonra, Yaşlı Plinius, *Naturalis Historia* adlı eserinde Dacia hakkında neredeyse hiçbir bilgi vermemiştir. Tuna Bölgesi'nin bir alt bölümündeki ırkların çoğunun İskitli olduğunu, istisna olarak sadece Getaelerin ve Sarmatialıların mevcudiyetinin bulunduğunu anlatmıştır. Thracialılar'dan bahsetmesine rağmen Dacialılarla aralarında hiçbir bağlantı kurmamıştır.⁴⁴

⁴⁰ Strabo, *a.g.e.*, XI.2.2-3.

⁴¹ Strabo, *a.g.e.*, VII.3.1-2.

⁴² Strabo, *a.g.e.*, VII.3.2.

⁴³ Strabo, *a.g.e.*, VII.3.11.

⁴⁴ Plinius Secundus, *Naturalis Historia*, (çev.) John Bostock, London 1855, IV.18.

Genç Plinius (MS 61-122), Trajan'a yoğun şekilde hayranlık duyan profesyonel bir politikacıydı. İmparatoru oldukça övücü ifadelerle her zaman yer vermiştir. Trajan, Dacia'nın sadece bir bölümünü fethedebilmiş olsa da, Plinius övgü dolu sözlerle, yağmalanan eyaletlerin ganimetlerinden ve ele geçen altınlardan bahsetmiştir.⁴⁵

Tacitus, Dacia ve Sarmatia arasındaki coğrafi farkı çok iyi bilen yüksek rütbeli bir Romalı subaydır. Ancak Tuna Nehri'nin sularını altı kanaldan Karadeniz'e boşalttığına inanmıştır. O *Germania* adlı kitabında Germen kabile federasyonunun sınırlarını "*Germania'nın etrafı, Gallia [Fransa], Rhaetia [İsviçre] ve Pannonia [Avusturya, Hırvatistan, Macaristan, Sırbistan'ın bazı kısımları], Ren ve Tuna nehirleri tarafından sarılmış; Dacia ve Sarmatia'dan bir dağ zinciriyle ve bu dağların alçaldığı yerlerce ayrılmıştır*" şeklindeki bir ifade ile tanımlamıştır.⁴⁶

Cassius Dio (MS 150-235), Yunanca yazılmış seksen adet kitabında da Dacia'nın varlığını kabul etmekten inatla kaçınan başka bir Romalı tarihçidir. Antonius ile Octavianus arasındaki askeri çatışmaların içinde kilit bir noktada yer alacak olan Dacia'dan bahsetmek yerine Dio sadece Yunanistan, Makedonya ve Thracia'dan bahsetmiştir.⁴⁷ Bununla birlikte Dio bir zamanlar Yukarı Pannonia'nın atanmış valisi olarak görev yapmıştır. Bu görevde olduğu zamanlar Roma işgali altındaki Dacia ile çevrili olan Pannonia'daki yaşayan Dacia nüfusunun farkına varmıştır.⁴⁸

Bu yazar Roma'nın bu ebedi düşmanları hakkındaki en kesin paragraflardan birini yazmıştır: "*Yerlilerin yanı sıra Romalılar tarafından da kullanılan insanları Dacialılar olarak adlandırıyorum. Ancak bazı Yunan yazarların doğru terim olsun ya da olmasın, onları Getae olarak adlandırdıklarından habersiz değilim; çünkü bana göre Getaeliler, Haemus aralığının ötesinde, Ister [Tuna] Nehri boyunca yaşayanlardır*".⁴⁹

MS VI. yüzyılın ortalarında Iordanes, Gotların erken tarihini yazmıştır. İskitya'da (sembolik başkent Tomis'te) ve ayrıca Moesia'da (başkenti Marcianopolis şimdiki Devnya, Bulgaristan) Got topraklarının

⁴⁵ Plinius Caecilius Secundus, *Epistulae*, (çev.) J.B. Firth, London 1900, X.14.

⁴⁶ Tacitus, *Germania*, (çev.) Alfred John Church ve William Jackson Brodribb, New York 1942, s. 1.

⁴⁷ Cassius Dio, *Historiae Romanae*, (çev.) Earnest Cary, London 1914, L.6.2-5.

⁴⁸ Cassius Dio, *a.g.e.*, LXVII.7.1.

⁴⁹ Cassius Dio, *a.g.e.*, LXVII.6.2.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

merkezini tespit etmiştir. Bu Roma eyaletlerinin her ikisi de başlangıçta adını koruyan ve Tuna Nehri'nin kuzeyindeki ana topraklarını kontrol etmeye devam eden Dacia kabile federasyonunun bir parçası olmuştur. Gotları bu zamana kadar tarihten kaybolan İskitlerle ve esasen Dacialıların ikiz kardeşleri olan Getaelilerle özdeşleştirmiştir.⁵⁰ Iordanes, Vizigotların MS 376 civarında Tuna Nehri'nin güneyine yerleşmelerini anlatırken: "...sonunda Romanya'daki İmparator Valens'e büyükelçiler gönderdiler" ifadesi ile Dacia'ya atıfta bulunmuştur.⁵¹ Bu belge Romanya isminin ilk kez anıldığı kaynak olma özelliğini taşımaktadır. Iordanes, Valens'in Getae'yi Moesia Bölgesine kattığını: "Onlar [Vizigotlar] kendileri, dediğimiz gibi Tuna'yı geçtiler. Daha sonra imparatorun izniyle Dacia Ripensis [Orta Tuna'nın güneyi], Moesia ve Thracia'ya yerleştiler"⁵² şeklindeki bir ifade ile belirtmiştir. Bu durum, Dacia ve Thracia'nın farklı halkları içeren farklı ülkeler olduğunu kanıtlamaktadır.

3. Dacia'nın Romalılaştırma Süreci ve Demografik Değişim

Dacia sahip olduğu stratejik konum, oldukça zengin demir, gümüş, bakır ve altın madenleri, tuz mineralleri ve verimli toprakları nedeniyle Roma için ele geçirilmesi gereken bir coğrafya olmuştur.⁵³ Bu nedenle Romalılar Dacia topraklarına çeşitli zamanlarda saldırmışlardır. Yaklaşık MÖ 10 yılında Tiberius'un komutanlarından Lentulus'un Dacia'ya düzenlemiş olduğu sefer ilk seferlerden biridir.⁵⁴ MS 101 ve 106 yılları arasında Decebal liderliğindeki Dacia halkı, Roma İmparatorluğu ile iki çetin savaşa girmiştir. İki Dacia savaşı da, Roma İmparatorluğunu yayılma politikasının bir sonucudur. İmparator Trajan Dacia'yı fethederek burayı MS 106 yılında bir Roma eyaleti haline getirmiştir. Dacia, Aurelianus MS 270'lerin başında burayı terk edene kadar imparatorluk işgali altında kalmıştır.⁵⁵ Bu kadar kısa bir süre işgal altında kalmasına rağmen Dacia yoğun bir kolonizasyon, kentleşme, garnizonlaşma hareketine maruz kalmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak Dacialıların tamamen

⁵⁰ Iordanes, *De origine actibusque Getarum*, (çev.) Charles Christopher, Cambridge 1915, s. 94-102.

⁵¹ Iordanes, *a.g.e.*, s. 131.

⁵² Iordanes, *a.g.e.*, s. 132-133.

⁵³ Nicolae Gudea, "The Defensive System of Roman Dacia", *Britannia*, Cilt 10, 1979, s. 63.

⁵⁴ Kalin Stoev, "The Roman Conquest and the Beginning of Roman Rule in the Thracian Lands. II. Livius, Periochae 134-142 and the Campaign of Lentulus against the Dacians", *ORPHEUS Journal of Indo-European and Thracian Studies*, 22, Sofia 2015, s. 65.

⁵⁵ Ellis, *a.g.m.*, s. 221.

Romalılaştırığı ve Doğu Avrupa'daki tek Neo-Latin halk olarak kendilerine özel bir statüye sahip oldukları vurgulanmış MS III. yüzyıla kadar Roma İmparatorluğu'nun kuzey sınırında kayda değer bir kentsel gelişim gösterdikleri tespit edilmiştir.⁵⁶ Boşaltılan ilk eyalet olmasına rağmen Dacia Roma mirasını korumuştur.⁵⁷

Dacia'nın Romalılaştırılmasında kolonistler, askerler ve kurulan yönetim etkili olmuştur. Dacialılar Latince konuşmayı eyalete getirilen insanlardan öğrenmişlerdir. Romalılar Dacia'yı kendi modellerine göre düzenlemişlerdir. Eyaletlerin yönetiminden en küçük yerleşim birimlerine kadar her yere Romalı memurlar yerleştirmişlerdir. Bu durum Dacialıların Latince öğrenmelerini sağlayan bir başka neden olmuştur. Dacia'daki lejyonlardan ikisi eyalet yaşamına çok etkili bir şekilde entegre olmuştur. Bu lejyonlar Apulum'daki Legio XIII Gemina ve Potaissa'daki Legio V Macedonica'dır. Pek çok kolonist köylere çiftçi olarak yerleşmiştir. Ancak bölgeye gelen kolonistlerin çoğunluğu şehirlerde yaşamıştır. Burada iki tür şehir tespit edilmiştir. Bu şehirlerin ilkinde *coloniae* denilmiştir. *Coloniae*lerde (Ulpia Trajana Sarmizegetusa, Apulum, Napoca, Drobeta, Potaissa, Romula) Roma vatandaşları yaşamıştır. İkinci tür şehirler ise *municipia* olarak adlandırılmıştır. *Municipialar* (Dierna, Porolissum, Tibiscum ve Ampelum) idari ve yasal özerkliğe sahip şehirler anlamına gelmiştir. Bu şehirlerin varlığı ile Dacialılar yavaş yavaş yardımcı Roma birliklerine dâhil edilmeye başlanmıştır.⁵⁸

Dacia'nın Romalılaştırılması sürecinde üç ana başlıktan bahsetmek mümkündür. Bunlar; Dacia'nın Latin etnik unsurlarla ya da Latince konuşan kişilerle kitlesel ve organize şekilde kolonize edilmesi, ortak yerleşim yerlerindeki Dacialılar ile kolonistler arasında sıkı bir birlikte yaşam organizasyonunun sağlanması ve Latin kültürünün Dacia kültürüne kıyasla üstünlüğünün kabul edilmesine paralel şekilde Dacialıların Roma kültürünü benimsemek için göstermiş olduğu yakınlıktır.⁵⁹

Dacia'daki nüfusun sürekliliği meselesiyle ilgili olarak Transilvania için ortaya atılan iki iddia mevcuttur. Bu iddiaların ilkinde Dacia nüfusunun Trajan ile yapılan savaşlar sonucunda gelişen Roma kolonizasyonu ile

⁵⁶ Stephen Chappell, "Auxiliary Regiments and New Cultural Formation in Imperial Dacia, 106–274 c.e.", *The Classical World*, Cilt 104, Sayı 1, s. 90.

⁵⁷ Suci, *a.g.m.*, s. 151.

⁵⁸ Suci, *a.g.m.*, s. 152.

⁵⁹ Ioan Aurel Pop ve Ioan Bolovan, *Istoria Transilvaniei*, Cluj 2013, s. 27-28.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

birlikte tamamen yok edildiği; ikincisinde ise, Dacia eyaletinin Roma'nın çekilmesi sırasında, yani kolonizasyonun bir sonucu olarak tamamen nüfussuzlaştırıldığı şeklindedir. Etnik köken açısından bakıldığında ilk hipotezin Dacia dilini konuşan yerli nüfusun yok edildiğini; ikinci hipotezin ise Latince ve muhtemelen diğer dilleri konuşan koloni nüfusunun ortadan kaldırıldığını ima ettiği sonucuna ulaşmak mümkündür.⁶⁰

Dacia'daki kültürel oluşum, var olan kültürün üzerine, Roma kültürünün ve diğer kültürlerin eklenmesiyle gelişen dinamik bir olgu olarak değerlendirilebilir. Roma ordusu, Dacia'nın kuzey vilayetlerinin sosyal ve ekonomik olarak kalkınmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Garnizonların varlığı hem tarımsal hem de endüstriyel üretkenliği teşvik etmiş tüketim malları ve hizmetleri için bir pazar sağlamıştır. Askerler genellikle kampları çevreleyen *canabaelerde* (gayri resmi yerleşim yerleri) yer edinmişler ve emekli olduktan sonra yakınlardaki yerleşim yerlerinden birinde yaşamışlardır. Aktif görevdeki ve emeklilikteki askerler, yerel halkla sağladıkları temaslara ve daha sonra toprak sahibi seçkinlerle kurdukları ilişkiler sayesinde kültürel oluşumu güçlü bir şekilde etkileyebilecek bir konuma gelmişlerdir.⁶¹ Toplamda, Dacia garnizonu 12.000 lejyoner ve 35.000 yardımcı kuvvetten oluşturulmuştur.⁶² Yardımcı birlikler lejyonerlerden yaklaşık üçte bir oranında daha fazla olacak şekilde düzenlenmiştir. Eyalet genelinde yardımcı birliklerin sayısal olarak üstünlüğüne rağmen yeni kültürel oluşumdaki rolleri hem yazıt sayısı hem de çeşitli rütbelere arasındaki katılım derecesi bakımından lejyonerlerden orantısız bir şekilde daha azdır. Kültürel değişimin bir aracı olarak ordunun bir bütün olarak rolü açısından önemli yansımaları görülmüştür.⁶³

Dacialılar kentsel yerleşim konusunda bir süreklilik göstermemiştir. Dacia'daki Roma kentleşmesi MS 106 yılının sonlarında ya da MS 107 yılının başlarında başkent Sarmizegetusa Regia'nın 34 km güneyinde yer alan Colonia Sarmizegetusa'nın kurulmasıyla başlamıştır.⁶⁴ Kentin ilk evresi ile ilgili veriler çok net olmamakla birlikte eyaletteki tüm kentsel yerleşimlerin askeri bir kökene sahip olduğu, bir lejyon ya da yardımcı

⁶⁰ Ellis, *a.g.m.*, s. 228.

⁶¹ Gabriele Wesch-Klein, "Recruits and Veterans", *A Companion to the Roman Army*, (ed.) Paul Erdkamp, Maiden 2007, s. 437-440.

⁶² Donald W. Wade, *The Roman Auxiliary Units and Camps in Dacia*, North Carolina, s. 443.

⁶³ Chappell, *a.g.m.*, s. 96.

⁶⁴ Csaba Szabo, *Sanctuaries in Roman Dacia: Materiality and Religious Experience*, Oxford 2018, s. 11.

kampın yakınında kurulduğu savunulmaktadır. Sarmizegetusa kolonisi söz konusu olduğunda bile, bazı araştırmacılar MS 118'den sonra Forum Vetus'un inşa edildiği bölgede IIII Flavia Felix Lejyonu'na ait bir kampın varlığını ortaya koymuşlardır.⁶⁵

Dacia'daki başlıca kentleşme süreçleri, Tuna bölgesindeki eyaletlerin çoğunda ve tüm imparatorlukta mevcut olan yapıyı göstermektedir. Yerleşimlerin ilk yasal değişimi Hadrianus döneminde gerçekleşmiştir. Bu süreç mimari peyzaja da damgasını vurmuş, Hadrianus sonrası dönemin başlıca yerleşimlerinde kentsel bir toplumun ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Eyaletin kentleşmesindeki ikinci önemli dalga Septimius Severus döneminde (MS 193-211), MS 194 yılında Tuna eyaletlerindeki sadık lejyonlara ve eyaletlere duyulan minnettarlığını ifade etmek amacıyla imparatorun himaye faaliyeti olarak gerçekleşmiştir. İmparatorluğun her yerinde olduğu gibi, MS 230'dan sonra büyük şehirleşme süreçleri durmuştur. Ancak Roma Daciasında birçok durumda özellikle Apulum'un ve Potaissa'nın lejyoner yerleşimlerinde yeni inşaat projeleri ve kamu yatırımları devam etmiştir. Roma Daciasının şehirleri imparatorluğun diğer şehirlerinden pek de farklı değildir. En büyük iki şehrin (Sarmizegetusa kolonisi ve Apulum kenti) nüfusu bile 20.000'den azdır. Diğerlerinin nüfusu ise muhtemelen sadece birkaç bindir. Kentleşme düzeyi, eyaletin kısa süreli varlığı göz önünde bulundurulduğunda, Tuna bölgesindeki diğer eyaletlere benzerlik göstermiştir. Ancak en büyük iki kentin ekonomik ve kültürel etkisi, bölgedeki diğer örneklerde olduğu gibi çok daha baskın olmuştur. Aurelianus döneminde eyaletin terk edilmesi Dacia örneğinde özel bir durum yaratmış olsa da, Roma sonrası durum ve yerleşimlerin şehirsizleşmesi diğer eyaletlerden çok farklı olmamıştır. Roma şehirleri yerli elitlerin oluşturduğu, askeri ve idari personel tarafından terk edilmesine rağmen kentsel altyapı MS IV. ve V. yüzyıllarda ve hatta Orta Çağ'ın başlarında hala kullanılmıştır. Roma Daciasındaki kentleşmenin bazı özel yönleri de vardır. Kentlerin oluşumu yasal, mimari ve kentsel anlamda Roma ordusunun varlığıyla sıkı sıkıya ilişkili olmuştur. Yerli Dacialı yerleşim yapıları sayısal olarak çok baskın değildir. Ancak bunların varlığı kesin olarak kanıtlanmıştır. Romula hariç, Roma Daciasının kentsel yerleşimlerinin diğer tüm yer adları yerli yani Dacialı bir yapıya sahiptir. Bu da eyaletin erken Trajan ve Hadrian dönemlerinde Dacialı bir nüfusa ve

⁶⁵ Coriolan Horatiu Opreanu, "Roman Victory Symbolism at Sarmizegetusa Regia", *Columna Traiani-Traianssäule: Siegesmonument und Kriegsbericht in Bildern: Beiträge der Tagung in Wien anlässlich des 1900. Jahrestages der Einweihung*, (ed.) Fritz Mitthof ve Günther Schörner, Wien 2017, s. 371.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

yerleşime sahip olduğunu göstermektedir. Yeni yazıtlar eyaletin erken yönetiminde Dacia yerleşimlerinin ve kentlerinin var olduğunu ortaya koymuştur. Ancak eyalette kurulan Roma kentlerinden herhangi birinde yerel bir yerleşime dair kanıt bulunamamıştır. Eyaletteki kentleşmenin bir başka özel yönü de Dacia'nın en büyük iki kenti olan Apulum ve Sarmizegetusa'nın hâkimiyetidir.⁶⁶

Dacia zamanla Roma'nın ticari ve asker transferleri sayesinde kültürel bir kavşak noktası haline gelmiştir. Bu durum Dacia'da görülen sosyal çeşitliliğe ek olarak eyaletteki dini uygulamalara ilişkin maddi kanıtlarla da ispatlanmıştır. Bu kanıtlar arasında yaklaşık 140 adet kutsallaştırılmış mekâna dikilmiş olan ve MS 106 ile MS 271 yılları arasında tarihlenen yaklaşık 1.600 yazıt bulunmaktadır. 140 kutsal mekândan 54'ü arkeolojik kazılarla keşfedilmiş, 19'u epigrafik olarak belgelenmiş ve geri kalan 67'si tanımlanmıştır. Dacia'daki çok sayıda pişmiş toprak ve bronz heykelcik, az sayıdaki minyatür mermer heykelcik ve tablet, Dacia'nın dini iletişim açısından imparatorluğun diğer eyaletlerine benzer bir zenginliğe sahip olduğunu göstermektedir. Mithras, Liber Pater (Baküs), İsis Serapis, Magna Mater, Jüpiter Dolichenus ve diğer birçok tanrı kültü etrafında oluşan küçük grup dinleri inanç anlamında Dacia'yı özel kılmıştır.⁶⁷ Dacia küçük gruplara ait dinler açısından da zengindir. Çünkü eyalet "ikinci paganizm"⁶⁸ olarak adlandırılan, Roma din tarihinde MS I. yüzyıl civarında başlayan ancak kökleri Cumhuriyet döneminin sonlarına dayanan temel dini dönüşümler döneminin ortasında başlamıştır.⁶⁹

MS 106'da Roma İmparatorluğunda görülen büyük dini değişimlerin de etkisiyle Dacia, askeri sınıfın, elit sınıfın ve içlerinde madenci, tüccar, dini lider ve sanatçı gibi grupların bulunduğu insanların yeni evlerini bulduğu dinamik bir dinsel ortamda farklı bir makro alanı temsil etmiştir. Roma Daciasının ibadet alanları hem Roma İmparatorluğunun dini gerçekliklerinin bir kopyasını oluşturmuş hem de eyalet sınırları içinde yaratılan yerel sahiplenışı ve yeniden icat edilen geleneklerin çok sayıda örneğini göstermiştir. İbadet alanlarında yüksek düzeyde dini yaratıcılık ve merkezi dini bilginin farklı yorumları

⁶⁶ Szabo, *a.g.e.*, s. 11-13.

⁶⁷ Csaba Szabo, "Space Sacralization in Antiquity the Case Study of Roman Dacia", *Transylvanian Review*, Cilt 30, Sayı 3, 2021, s. 104-114.

⁶⁸ Stephen Mitchell ve Peter van Nuffelen, "Introduction: The Debate about Pagan Monotheism", *One God: Pagan Monotheism in the Roman Empire*, Cambridge 2010, s. 14.

⁶⁹ Jörg Rüpke, *Pantheon: A New History of Roman Religion*, Princeton 2018, s. 265-275.

görülmüştür. Bu durum özellikle Dacia Mithraeası ve onun yerleştirilmiş ikonografisi ile gösterilmiştir.⁷⁰

Dacia savaşları esnasında bölgede dikkat çeken bir diğer konu da nüfusta meydana gelen dikkat çekici azalmadır. Arkeolojik buluntular, MS II. yüzyılda, Roma istilasından hemen önce, Dacia topraklarının yoğun bir nüfusa sahip olduğunu açıkça göstermektedir. İnsanlar hem köylerde hem de kalelerde yaşamışlardır. Ancak Dacia savaşları ve bu bölgelerin Trajan Döneminde Roma orduları tarafından fethedilmesi muazzam yerleşim değişikliklerine neden olmuştur. Dacia savaşları sırasında bir etnik temizlikten ve bunun sonucu olarak görülen nüfustaki azalmadan bahsetmek mümkündür. Bu azalım yalnızca seçilmiş topluluklar ve oluşturulan eyaletlerin bazı kısımları için geçerli olmuştur.⁷¹

Etnik temizlik, savaşçıların öldürülmesi, binlerce esirin gladyatör oyunları ve Roma'da köle olarak çalıştırılmak üzere sürgün edilmesi ile diğer eyaletlerde konuşlanmış askeri birlikler için zorla asker toplanması gibi etkenler nüfustaki azalmayı açıklamaktadır. Dacia savaşlarının dramatik ve son derece kanlı seyri tartışılmaz bir gerçektir. Çoğunluğu muhtemelen savaş esiri olan 10.000 gladyatör, zafer kutlamak için düzenlenen oyunlarda yer almıştır. Esir alınan insanların sayısının ise yaklaşık 50.000 olduğu tahmin edilmektedir. Savaşlardan sonra imparatorluk başkentinde gerçekleştirilen devasa bayındırlık işleri, örneğin Trajan Forumu'nun inşası, Circus Maximus'un yeniden inşası, Esquiline Hamamlarının tamamlanması, Pontine Bataklıklarından geçen bir yolun, Ostia'da bir su kemerinin inşası ile Ancona limanının geliştirilmesi, binlerce Dacialı esirin burada zorla çalıştırıldığına işaret etmektedir.⁷²

Karpatların sert ikliminde evlerinin geçimini sağlayan erkeklerin ölümü, ekinlerin tahrip olması ve evlerin yanması, yüksek olasılıkla çok sayıda savaşçının dul eşlerinin, çocuklarının ve güçsüz yaşlıların ölümüne neden olmuştur. Savaş sırasında kaç kişinin öldüğünü ve daha sonra kaç kişinin açlık, soğuk hava ve hastalık nedeniyle evsiz ve mülksüz kalarak hayatını kaybettiğini tahmin etmek mümkün değildir. Ancak binlerce Dacialının savaş sırasında öldürüldüğü ya da kısa bir süre sonra kış koşulları

⁷⁰ Szabo, *a.g.m.*, s. 114.

⁷¹ Mateusz Żmudziński, "Some remarks on the depopulation of Dacia during the reign of Trajan and the reliability of written sources", *SCIREA Journal of Sociology*, Cilt 5, Sayı 4, 2021, s. 267-268.

⁷² Żmudziński, *a.g.e.*, s. 268.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

nedeniyle hayatlarını kaybettikleri yüksek bir olasılıktır. Daha sonraki yerel nüfus boşlukları sadece savaşa katılanların ölümünden değil, aynı zamanda çocuk doğurma çağındaki insanların yok edilmesinden kaynaklanan birkaç kuşaklık demografik boşluktan kaynaklanmıştır. İşgalcilerin Dacialı kadınlara yönelik toplu bir tecavüz girişiminde bulunup bulunmadıkları ve eğer bu eylem gerçekleşmişse doğan çocukların akıbeti hakkında herhangi bir veri mevcut değildir. Tecavüz mağduru kadınlardan doğan çocukların terk edilmedikleri ya da öldürülmedikleri sürece, annelerinin geleneklerine göre yetiştirildiği düşünülmektedir. Bazı kadınların esir muamelesi görmesi ya da işgalcilerle evlendirilmesi mümkün görünmektedir.⁷³

Sonuç

Merkezi Transilvania'da bulunan, güneyde Tuna'ya, doğuda Karadeniz'e ve batıda Tisza'ya kadar uzanan topraklarda yer alan Dacia, sahip olduğu coğrafi konum, sosyo-politik ve sosyo-kültürel özellikleri ile tarihsel süreç içerisinde oldukça önemli bir bölge olarak değerlendirilebilir. Bu bölgenin sakinleri olan Dacialılar günümüzdeki Romanya, Moldova/Besarabya, Batı Ukrayna, Bukovina, Macaristan, Avusturya, Hırvatistan, Sırbistan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Bulgaristan'ın kuzey yarısının topraklarını kontrol etmişlerdir. Toprakları modern Belgrad, Budapeşte, Prag, Varna ve Viyana şehirlerini içine almıştır. MÖ I. yüzyılda, Kral Burebista'nın Daciası (MÖ 82-44) Karadeniz'den Tisza Nehrinin kaynağına ve Balkan Dağlarından Bohemia'ya kadar uzanmıştır. Bu dönemde Getae ve Dacialılar daha geniş bir bölgeyi fethetmişlerdir. Dacia, Orta Tuna'dan Karadeniz kıyılarına (Apollonia ve Pontus Olbia arasında) ve Kuzey Karpatlardan Balkan Dağlarına kadar bir alanda konumlanmıştır.⁷⁴ MÖ 53 yılında Caesar, Dacialıların topraklarının Hercynian (Kara) Ormanı'nın doğu kenarında başladığını belirtmiştir.⁷⁵

MS I. yüzyıla gelindiğinde Strabo,

“Germania'nın Albis'in ötesindeki güney kısmına gelince, o nehre sadece bitişik olan kısım Sueviler tarafından işgal edilmiştir. Daha sonraki bölüm, başlangıç kısmı dar olsa da, güney tarafındaki Ister

⁷³ Robert Wanner, *Forts, fields and towns: Communities in Northwest Transylvania from the first century BC to the fifth century AD*, Leicester 2010, s. 24.

⁷⁴ Tim Murray, *Encyclopedia of Archaeology: History and Discoveries*, Cilt 3, 2001, s. 1116.

⁷⁵ Harry Mountain, *The Celtic Encyclopedia*, 1998, s. 59.

RAHİM KIZGUT

[Tuna] boyunca ve Hercynian Ormanı'nın [Kara Orman] dağ tarafı boyunca karşı tarafa uzandığı gibi uzanan Getae toprağıdır. Getae toprakları da dağların bir bölümünü kucaklar, daha sonra kuzeye doğru Tyregetae'ye kadar genişler; ancak kesin sınırları çizemem" şeklindeki bir ifadeyle Getae yani Dacia topraklarından bahsetmiştir.⁷⁶

Bu temelde, Lengyel ve Radan (1980), Hoddinott (1981) ve Mountain (1998), Geto-Dacialıların Kelt Boii'nin yükselişinden önce Tisza Nehrinin her iki tarafında da yaşadığına vurgu yaparak, Kelt Boii'lerin Dacialılar tarafından yenilgiye uğratıldığını ifade etmişlerdir.⁷⁷ Dacialıların Tuna ve Tisza nehirleri arasındaki etkileri zayıf⁷⁸ olmakla birlikte, Arkeolog Parducz, Tisza Nehri'nin batısında Burebista zamanından kalma bir Dacia kalıntılarının varlığını ortaya atmıştır.⁷⁹ MS I. yüzyılda, Iazygeler, Tuna ve Tisa nehirleri arasındaki ovada, Plinius'nin metnine göre Dacia'nın batısına yerleşmişlerdir. Çağdaş yazarlar tarafından bu durum şu şekilde yorumlanmıştır: Tuna Nehri ve Hercynian Ormanı (Kara Orman) arasındaki yüksek kısımlar, Carnutum'daki Pannonia'nın kışlık mahallelerine ve Germania sınırlarının ovaları ve düzlükleri Sarmatyalı Iazygiler tarafından işgal edilirken, onların sürdükleri Dacialılar ise Theiss Nehri'ne kadar olan dağları ve ormanları ellerinde tutmuşlardır.⁸⁰

MS II. yüzyılda Dacia'nın sınırları ile ilgili bilgi veren en önemli kaynak, İmparator Trajan'ın MS 105-106'da Dacia'nın bazı kısımlarını fethetmesinden birkaç yıl sonra yazılan Ptolemaios'un "Geographika" adlı eseridir.⁸¹ Bilim insanlarının Ptolemaios'tan edindikleri yorumlarına

⁷⁶ Strabo, *a.g.e.*, VII.1.

⁷⁷ Timothy Taylor, "Northeastern European Iron Age", *Encyclopedia of Prehistory*, Kluwer Academic Publishers, Cilt 4 Europe, New York 2001, s. 215.

⁷⁸ Alfonz Lengyel ve George T. Radan, *The Archaeology of Roman Pannonia*, Kentucky 1980, s. 87.

⁷⁹ Robert W. Ehrich, *Some Indo-European Speaking Groups of the Middle Danube and the Balkans: Their Boundaries as Related to Cultural Geography Through Time*, U.S.A. 1970, s. 228.

⁸⁰ Plinius Caecilius Secundus, *a.g.e.*, IV. 80; Mykhailo Hrushevsky, *History of Ukraine-Rus (From Prehistory to Eleventh Century)*, Cilt 1, Toronto 1997, s. 97; Albert B. Bosworth, *A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander: Commentary on Books I-III*, Cilt 1, Oxford 1980, s. 60.

⁸¹ Susan P. Mattern, *Rome and the Enemy (Imperial Strategy in the Principate)*, London 1999, s. 61.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

göre; Dacia, Tisa, Tuna, Yukarı Dinyester ve Siret nehirleri arasındaki bölgedir.⁸² Günümüz tarihçileri de bu yoruma katılmaktadırlar.⁸³

Ptolemaios'un Dacia haritasındaki topografik açıklamalar ve dipnotlar, MS 104'ten önce kartografik çalışmalarını yaptığını gösteren birkaç Roma ismini içermektedir. Ptolemaios, Oescus ve Rhetiaria/Ratiaria şehirlerini Tuna Nehri'nin köprübaşı mevkileri olarak tanımlamıştır. Ayrıca; Tuna, Tibiscus/Timis ve Tyras/Nistru nehirleri arasındaki Dacia topraklarının da ana hatlarını ortaya koymuştur. Antik kaynaklar her ne kadar Dacia'nın sınırları ve Dacialılar'ın kökeni hakkında tam bir fikir birliğine varamamış olsalar da Dacia bölgesinin Antik Çağ'daki önemi ortadadır.

Dacia Romalıların hâkimiyeti altında iken yoğun bir kolonizasyon, kentleşme, garnizonlaşma hareketine maruz kalmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak Dacialıların tamamen Romalılaştığı ve Doğu Avrupa'daki tek Neo-Latin halk olarak kendilerine özel bir statüye sahip oldukları vurgulanmakta olup MS III. yüzyıla kadar Roma'nın kuzey imparatorluk sınırında kentsel bir gelişim eğilimleri takip ettikleri görülmektedir. Boşaltılan ilk eyalet olmasına rağmen Dacia Roma mirasını korumuştur. Dacialıların Roma işgali öncesinde sahip oldukları yüksek kültür düzeyine daha sonra Roma etkisi eklenmiş ve Dacia kültürü daha da gelişmiştir.

Dacia o kadar güçlü bir miras bırakmıştır ki, Romalılar ülkeyi terk ettikten sonra bile Moesia'nın bazı bölgelerine Dacia Aureliana, Dacia Nova, Dacia Ripensis ve Dacia Mediterranea isimlerini vermişlerdir. Günümüz Çekyasında, Moravya'nın doğu kısmı, tıpkı Dacialıların Romanya topraklarındaki Eflak isimlendirmesinde olduğu gibi aynı şekilde adlandırılmaktadır.⁸⁴ Kendilerinden ilk kez bahsedilen dönemden itibaren Dacialıların adı hep varlığını sürdürmüş; bu ad, sonunda Roma'nın ortasındaki Trajan Sütunu'na kazınmıştır. Dacialılar kendilerine özgü nüfus yapıları, coğrafyaları, başta Roma olmak üzere diğer devletlerle ve milletlerle olan ilişkileri, kültürel özellikleri ve jeopolitik konumları ile

⁸² Mykhailo Hrushevsky, *a.g.e.*, s. 97; Edward Herbert Bunbury, *A History of Ancient Geography* (Among the Greeks and Romans from the Earliest Ages Till the Fall of the Roman Empire), Cilt 2, London 1879, s. 517; Andras Mocsy, *Pannonia and Upper Moesia* (A History of the Middle Danube Provinces of the Roman Empire), New York 2014, s. 21.

⁸³ Mountain, *a.g.e.*, s. 59; Alexander Fol, "Thracians, Celts, Illyrians and Dacians", *History of Humankind*, Cilt 3, 1996, s. 223.

⁸⁴ Rick Steves ve Cameron Hewitt, *Rick Steves' Eastern Europe*, 2019, Map 2.

RAHİM KIZGUT

Doğu Avrupa'nın Antik Dünyasının kavşağındaki Karpat-Tuna Uygarlığı'nın gelişiminde önemli bir tarihsel rol oynamıştır.

KAYNAKÇA

BĂRBULESCU, Michaeli, “Dacia Felix”, *Istoria României*, Bucureşti 1998, ss. 50–91.

BERCIU, Dumitru, *Ancient Peoples and Places: Romania*, New York 1967.

BOSWORTH, Albert B., *A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander: Commentary on Books I-III*, Cilt 1, Oxford 1980.

BUNBURY, Edward Herbert, *A History of Ancient Geography (Among the Greeks and Romans from the Earliest Ages Till the Fall of the Roman Empire)*, Cilt 2, London 1879.

CAESAR, *De bello Gallico*, (çev.) W. A. McDevitte ve W. S. Bohn, New York 1869.

CASSIUS DIO, *Historiae Romanae*, (çev.) Earnest Cary, London 1914.

CHAPPELL, Stephen, “Auxiliary Regiments and New Cultural Formation in Imperial Dacia, 106–274 c.e.”, *The Classical World*, Cilt 104, Sayı 1, ss. 89-106.

DIMA, Cristian, *Transport in Dacia, Commercial routes in the intra-Carpathian space from the middle of the second century BC until the Roman conquest*, Cluj 2021.

EHRICH, Robert W., *Some Indo-European Speaking Groups of the Middle Danube and the Balkans: Their Boundaries as Related to Cultural Geography Through Time*, U.S.A., 1970.

ELLIS, Linda, “Terra Deserta: Population, Politics, and the Colonization of Dacia”, *World Archaeology*, Cilt 30, Sayı 2, 1998, ss. 220-237.

FOL, Alexander, “Thracians, Celts, Illyrians and Dacians”, *History of Humanity*, Cilt 3, 1996, ss. 222-224.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

GRUMEZA, Ion, *Dacia Land of Transylvania, Cornerstone of Eastern Europe*, England 2009.

GUDEA, Nicolae, "The Defensive System of Roman Dacia", *Britannia*, Cilt 10, 1979, ss. 63-87.

_____, "Note de lectură (III)", *Ephemeris Napocensis*, Sayı 5, 1995, ss. 87-92.

HENDZEL, Jakub, "The reconquest of Dacia by Constantine the Great", *Byzantinische Zeitschrift Bd.*, Cilt 116, Sayı 1, 2023, ss. 1-52.

HERODOTOS, *Historiae*, (çev.) David Grene, Chicago 1987.

HRUSHEVSKY, Mykhailo, *History of Ukraine-Rus (From Prehistory to Eleventh Century)*, Cilt 1, Toronto 1997.

IORANES, *De origine actibusque Getarum*, (çev.) Charles Christopher Mierow, Cambridge 1915.

IORGA, Nicolae, *Geschichte des rumänischen Volkes in Rahmen seiner Staatsbildungen*, Gotha 1905.

LENGYEL, Alfonz ve RADAN, T. George, *The Archaeology of Roman Pannonia*, Kentucky 1980.

MATTERN, Susan P., *Rome and the Enemy (Imperial Strategy in the Principate)*, London 1999.

MITCHELL, Stephen ve VAN NUFFELEN Peter, "Introduction: the debate about pagan monotheism", *One God: Pagan Monotheism in the Roman Empire*, (ed.) Stephen Mitchell, Cambridge 2010, ss. 1-15.

MOCSY, Andras, *Pannonia and Upper Moesia (A History of the Middle Danube Provinces of the Roman Empire)*, New York 2014.

MOUNTAIN, Harry, *The Celtic Encyclopedia*, 1998.

MURRAY, Tim, *Encyclopedia Of Archaeology: History and Discoveries*, Cilt 3, 2001.

OLTEAN, Ioana A., *Dacia: Landscape, colonisation and romanisation*, Canada 2007.

RAHİM KIZGUT

OPREANU, Coriolan Horatiu, “Roman Victory Symbolism at Sarmizegetusa Regia”, *Columna Traiani-Traianssäule: Siegesmonument und Kriegsbericht in Bildern: Beiträge der Tagung in Wien anlässlich des 1900. Jahrestages der Einweihung*, (ed.) Fritz Mitthof ve Günther Schörner, Wien 2017, ss. 369-376.

OVIDIUS, *Tristia*, (çev.) Peter Green, California 2005.

PANAITESCU, Eugen, “Numărul geților și al dacilor”, *Mélanges in memoriam V. Pârvan*, București 1934.

PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historia*, (çev.) John Bostock, London 1855.

PLINIUS CAECELIUS SECUNDUS, *Epistulae*, (çev.) J.B. Firth, London 1900.

POP, Ioan Aurel ve BOLOVAN, Ioan, *Istoria Transilvaniei*, Cluj 2013.

PTOLEMAIOS, *Geographika*, (çev.) J. Lennart Berggren and Alexander Jones, Princeton 1932.

ROSTOVTZEFF, Micheal Ivanovitch, *Iranian and Greeks in South Russia*, Oxford 1922.

RÜPKE, Jörg, *Pantheon: A New History of Roman Religion*, Princeton 2018.

STEVES, Rick ve CAMERON, Hewitt, *Rick Steves' Eastern Europe*, 2019.

STOEV, Kalin, “The Roman Conquest and the Beginning of Roman Rule in the Thracian Lands. II. Livius, Periochae 134-142 and the Campaign of Lentulus against the Dacians”, *ORPHEUS Journal of Indo-European and Thracian Studies*, Cilt 22, Sofia 2015, ss. 65-72.

STRABO, *Geographika*, (çev.) Hans Claude Hamilton and W. Falconer, London 1903.

SUCIU, Titus, “The Economic, Social and Religious Life in Ancient Rome and Dacia”, *Revista Economică*, Cilt 70, Sayı 3, 2018, ss. 139-156.

SZABO, Csaba, *Sanctuaries in Roman Dacia: Materiality and Religious Experience*, Oxford 2018.

_____, “Space Sacralization in Antiquity The Case Study of Roman Dacia”, *Transylvanian Review*, Cilt 30, Sayı 3, 2021, ss. 100-120.

BALKANLAR'DA BİR ANTİK ÇAĞ BÖLGESİ: DACIA

TACITUS, *Germania*, (çev.) Alfred John Church ve William Jackson Brodribb, New York 1942.

TAYLOR, Timothy, "Northeastern European Iron Age", *Encyclopedia of Prehistory*, Kluwer Academic Publishers, Cilt 4 Europe, New York 2001, ss. 210-221.

THUKYDIDES, *Bellum Peloponnesiacum*, (çev.) Richard Crawley, London 1910.

TOYNBEE, Arnold J. ve MYERS, Edward D., *Historical Atlas and Gazetteer*, Cilt 11, London 1959.

VARGA, Rada, "Prosopography of The Non-Elite In Roman Dacia - Historiographic Approach", *Est modvs in rebvs, Essays Presented to Professor Mihai Bărbulescu at his 75th Anniversary*, (ed.) Sorin Nemeti, Irina Nemeti Florin, Gheorghe Fodorean ve Sorin Cociş, Cluj 2022, ss. 61-70.

WADE, W. Donald, *The Roman Auxiliary Units and Camps in Dacia*, North Carolina 1969.

WANNER, Robert, *Forts, fields and towns: Communities in Northwest Transylvania from the first century BC to the fifth century AD*, Leicester 2010.

WESCH KLEİN, G., "Recruits and Veterans", *A Companion to the Roman Army*, Maiden 2007, ss. 462-477.

ŻMUDZIŃSKI, Mateusz, "Some remarks on the depopulation of Dacia during the reign of Trajan and the reliability of written sources", *SCIREA Journal of Sociology*, Cilt 5, Sayı 4, 2021, ss. 266-276.

EKLER

Ek-1

Harita: Dacia ve çevresi (Grumeza 2009).

